

Blik op Boijl

**DE GESCHIEDENIS VAN EEN OUDE FRIESCHE
ZATHE EN HARE BEWONERS „DE RIJSEN”
GENAAMD, THANS „DE RIESEN” GEHEETEN.
(Proeve eener genealogie). Door
Dr. H. W. M. J. KITS NIEUWENKAMP.
(Overgenomen uit blad Eigen Volk 1936)**

Algemeene opmerkingen.

Met het onderstaande ligt het geenszins in mijn bedoeling een volledige genealogie te geven van het Friesche eigenerfde geslacht van Riesen. Daartoe ontbrak mij tot dusver den tijd en gelegenheid, voor een nog meer tijdroovende en meer uitgebreide bronnenstudie.

De groote moeilijkheid bij Friesch genealogisch onderzoek zit hem hierin, dat vóór 1811 vrijwel steeds, bij niet direct vooraanstaande geslachten en zeker bij de familiën ten platten lande, al zijn het ook eigenerfden, gezocht moet worden op de patronymica. Wanneer men dan daarbij nog te doen heeft, zooals dit bij het geslacht van Riesen het geval is, met een in die streek, de Friesche Zuid-Oosthoek, véél voorkomenden voornaam, nml. den mansvoornaam Andries, wordt het probleem nog ingewikkelder. Hoofddoel is dan ook, de geschiedenis van het stam-erf, de zathe ~de Riesen” weer te geven met de vermelding van hare bewoners door de tijden heen. Mocht ik echter tijdens dit onderzoek een spoor gevonden hebben tot naderen opbouw van de genealogie, zoo liet ik niet na het gevonden spoor verder uit te werken, zooals men dat bij de hiernavolgende aanteekeningen zal kunnen opmerken. In hoofdzaak werden als bronnen gebruikt, naast de kerkelijke archivalia, de floreencohieren, inventarisatie- en autorisatieboeken, terwijl hier en daar een greep werd gedaan uit de proclamatie-boeken, welke laatsten echter niet stelselmatig werden doorgewerkt.

Na deze algemeene opmerkingen kunnen we overgaan tot het onderwerp zelf.

Inleiding.

Wandelt men, den straatweg volgende, door het landelijk, vriendelijk gelegen plaatsje Boijl (Beuil) in N.-O. richting den kant van Elslo op, zoo treft men na ongeveer een twintig minuten flink doorgelopen te hebben, aan den linkerkant, een paar honderd meter het land in de oude zathe „de Riesen” aan, te midden van hoog opgaand geboomte en nog ten deele aan den voorkant omgeven door den ouden singel. Het landbezit bij de zathe gelegen, is niet meer zoo groot als voorheen door gedeeltelijken verkoop en tevens in den lateren tijd ook door verdeeling bij vererving. De ruim 100 bunders haalt het goed dus niet meer, toch is het echter nog steeds een flink boerenbedrijf in eigen beheer, van ruim 40 H.A., waarbij als groote merkwaardigheid dient vermeld, dat nimmer de hoeve in een ander geslacht overging, zoodat tot op den huidigen dag deze plaats, als oorspronkelijk stemgerechtigd, eigenerfde goed in handen bleef van leden van het geslacht van Riesen, voorwaar een zeldzaam geval, dat bewijsbaar, reeds ongeveer drie eeuwen, het stamgoed in één en dezelfde familie bleef door vererving, zij het ook, dat de zathe aan het einde der 17e eeuw overging aan de kinderen, waarvan de moeder tot de oude van Riesen-stam behoorde, welke zich echter óók naar de zathe

“van Riesen” bleven noemen.

Het grondbezit behorende tot deze plaats is van verschillende hoedanigheid, zoowel hoog als laag gelegen gronden, waaraan juist van de laatsten de naam is ontleend. De oorspronkelijke naam toch, in de 17e eeuw, luidt „de Rijsen”, welke naam in dialect werd uitgesproken als ~de Riesen”, waarna zodoende de bewoners der oude zathe zich van Riesen noemden. Dat ~rijs of ~ries” staat in verband met het aldaar voorkomende rijshout van wilgen en elzen in de zgn. broek- of madelanden, rijs (ries)-landen in deze streek. De landerijen bij „de Riesen” gelegen, bestonden dan ook uit de zgn. ~Hoogen Lage-Riesen”, de woeste gronden (bosch en heide) medegerekend. Even ten N.-W. van ~de Riesen” ligt de buurtschap Rijsberkamp of Riesberkamp eveneens naar de laag gelegen gronden in de omgeving, zoo genoemd. Met de oude benaming, of liever de juiste oorspronkelijke schrijfwijze, komt de zathe nog voor op de Gemeente Atlas van Friesland van Eekhoff {± 1850). Wat tenslotte de stamplaats zelf betreft, dateert de woonstede uit de 18^e eeuw, hoewel er onmiskenbaar andere gedeelten aan den bouw zijn te onderkennen, zooals binnen in ’t voorhuis (opkamer) de karakterestieke moer- en kinderbalken, die bij latere verbouwingen voor ’t grootste gedeelte intact gebleven zijn. Zooals reeds opgemerkt, vallen ook nog voor een gedeelte de singels met hoog opgaand geboomte en een gedeelte der breedte, vroeger geheel omringende singel (gracht) te onderscheiden. Het geheel is een fraai voorbeeld van een oude stemgerechtigde ~zathe” (in Groningerland ~heerd” genoemd) waar-van de klassieke voorbeelden allengs door moderniseering of algeheele verbouwing langzamerhand schaarscher worden en verdwijnen.

Ook de oorspronkelijke omgeving van ~de Riesen” veranderde veel door de ontginning van woeste gronden in vruchtbaar bouw- en weideland, en tevens bracht de 'betere bemaling hier veel veranderingen tot stand. Van het stichtingsjaar van „de Riesen” valt weinig te vermelden, aangezien de oudst beschikbare bron, welke ik doorwerkte en die daarover eenige aanwijzing zou kunnen geven, de autorisatieboeken van Weststellingwerf, met 1647 pas beginnen, toen ~de Riesen” (~de Rijsen”) reeds bestond.

Wellicht, dat de proclamatieboeken nog eenige nadere aanwijzing, betreffende de stichting en den bouw van „de Riesen” zouden kunnen verstrekken, althans gaat die bron terug tot het begin der 17e eeuw, omstreeks 1600. Het familiewapen door de van Riesen’s gevoerd, is te meer merkwaardig, aangezien het een toespeling is op den naam, alsmede op het rijs- of rishout, groeiende in de lage landen bij „de Riesen” behorende. Het is dus een zgn. „sprekend” wapen, afgeleid van den naam. Mr. A. L. Heerma van Voss was zoo vriendelijk mij te wijzen op het ambtszegel, met familiewapen, gevoerd door den notaris W(illem) van Riesen te Rinsumageest, hierna te noemen, voorkomende op een minuut-acte als inktstempel, d.d. 26 Mei 1838 en vertoonende:

Gedeeld 1, een heraldisch klimmend dier (onduidelijk, verm. een vos) op grasgrond; 11, een gebonden bos rijshout. Het Engelsche schild (deze schildvorm werd veel in de eerste helft der 19e eeuw gebruikt) gedekt door een 5-bladige fleuronkroon. Randschrift: „W. van Riesen notaris te Rinsumageest.”

De kleuren zijn op dit stempel door arceering niet aangegeven. Het meest plausibel is, deze te herleiden naar het thans door de familie gevoerde wapen. Men krijgt dan:

Gedeeld: 1, in rood een klimmende gouden vos op grasgrond i); 11. In blauw een gebonden bos rijshout van zilver.

Volgens Mr. Heerma van Voss zou het wapendier in het schild wellicht een ree kunnen zijn, mogelijk ook een marter of wezel, hetwelk mij op grond van het volgende onwaarschijnlijk voorkomt. Kapitein J. H. van Riesen te 's-Gravenhage voert het wapen zooals dat beschreven staat in het maandblad: „De

Nederlandsche Leeuw" XLI (jg. 1923) kolom 49 en 50, nml.:

In rood een klimmende gouden vos met in den rechtersvoerpoot een bundel rijshout van zilver.
Helmtteken: een uitkomende geharnaste rechterarm, de vuist van natuurlijke kleur. Dekkleeden: goud en rood.

Daarbij herinnert de heer W(outer) van Riesen te Rotterdam (1928) zich in zijn jeugd een oud signet gezien te hebben, te dragen aan een horlogeketting, waarop het wapendier, volgens zijn zeggen, overeenkomst vertoonde met een eekhoorn of vos. Ik voor mij houd daarom de vos als het meest juiste en oorspronkelijk bedoelde wapenbeeld, te meer daar dit dier, althans vroeger, véél voor-kwam in die streken van Weststellingwerf, waar de familie van Riesen haar bakermat vond.

Dit wat betreft het wapen. We kunnen nu gevoegelijk tot de geschiedenis der zathe en die van het geslacht zelf overgaan.

1) Meer logisch zou zijn; de vos rood en 't veld goud.

2) Meer logisch zou zijn: de bos rijshout zwart en 't veld zilver.

Als oudste bekende hypothetische stamvader van het geslacht van Riesen kan genoemd worden:

I. Jacob, eigenerfde onder Boyl-Rijsberkamp, geb. omstr. 1490.

Hij had ten minste **3 zoons**:

1. Andries Jacobs, eigenerfde onder Boyl.

2. Wybe Jacobs,

3. Jan Jacobs, volgt

II Jan Jacobs, geb. omstr. 1520, eigenerfde onder Boyl, vermeld met zijn beide broers Andries en Wybe in 1542 in het „Beneficiaal boek van Fries-land"! pag. 71 (Stellingwerff Westeynde): ~Wybe Jacobs ende Jan Jacobs een mudde rogge jaerlycx te lossen met thien philippus gulden", verder heet het ~noch Wybe Jacobs ende Jan Jacobs drie scepel rogge jaerlycx, te lossen myt acht halff philippus gulden" voorts „Wybe Jacobs ende Jan Jacobs XII stuuers jaerlycx". Hij had verm. een zoon Andries, volgt

111. Andries (Jans?) geb. omstr. 1585, eigenerfde onder Rijsberkamp, buurtschap bij Boyl, Weststellingwerf, eerst bewezen stamvader van het geslacht van Riesen.

Kinderen (volgorde onbekend):

1. Andries, volgt IV.

2. Hendrickjen Andries, tr. Wiebe Meynes, eigenerfde.

3. N. N. tr. Luitjen Peters, eigenerfde verm. te Oldeholtspade.

4. verm. Claes Andries, bezat de zathen 19, 20 en 23, dus kon als eigen- erfde minstens 3 stemmen uitbrengen.

IV. Andries Andries (van Riesen), geb. omstr. 1615, vermeld in 1640 als eigenerfde en eigenaar van de zathe ~de Rijsen" ten Z.O. van Rijsberkamp en ten N.O. van Boyl gelegen, tevens eigenaar van de zathe genoemd in 't florencohier onder no. 10 met als zetboer in 1640, Hartman Jans, stemgerechtigde te Boyl, komt voor als momber met Luitjen Jans in een acte van 12 Juni 1647, overl. Vóór 22 Febr. 1676, tr. N. N. Kinderen (volgorde onbekend):

1. Hendrijckien Anders van Riesen, dood 1691, tr. 1° Willem Hillebrants, eigenerfde; in zijn familie kwam later de zathe no. 10 verm., tr. 2° 1676, Idse Jurjens, eigenerfde.

2. Janne Anders van Riesen, geb. vóór 1642, overl. vóór 22 Febr. 1676, tr. Hartman N. N. zn., eigenerfde.

3. Jan Anders van Riesen, geb. ± 1642, overl. vóór 22 Febr. 1676, bewoner van „de Rijsen", als tweede bekende, opvolger van zijn vader, eigenerfde

4. Lammichien of Lubbigjen Andries van Riesen, nog vermeld in 1700, hebbende % part in „de Rijsen”, tr. Vóór 22 Febr. 1676, Pier Jans, eigenerfde.

5. Jacobien Anders van Riesen, tr. vóór 22 Febr. 1676 Jan Luitjes, eigenerfde verm. te Ijveen(?); overl. Apr. 1697, boedelscheiding 27 Apr. 1697.

6. Anderissien Andris van Riesen ± nog 1° Alle Lensen 1), eigenerfde, dood in 1682, bewoonde vanaf 1676 of '77 tot 1682 het jaar van zijn overlijden „de Rijsen”, als opvolger na den dood zijns zwagers Jan Anders van Riesen, zie 3, dus als derde bekende bewoner, tr. 2° in 1683, Hendrick Christiaens, geb. ± 1650, eigenerfde en stemgerechtigde (meerdere stemmen) onder Boyl op „de Riesen” als vierde bewoner, tevens ~gebruycker" van het land genaamd „de Hopen” vermeld van 1683 tot na 1730 op „de Riesen”, overl. omstr. 1740, in 1728 bezat hij tevens rechten in de zathe.

Uit het 1e huwelijk:

aa. Aendrijs Allen, volgt V.

7. Gerrit Andris van Riesen, landbouwer, vermeld tusschen 8 Apr. 1691 en 14 Apr. 1693, tr. verm. (voorkomende als Gerrit Annes) Annichien Jurjens, zij hertr. te Spanqa in 1693 Jan Harments. Uit dit huwelijk 3 kinderen, waarvan één met name bekend:

aaa. Jantje Gerrits (van Riesen?), tr. Aete Gorters.

8. Gretjen Anders van Riesen, huwde en liet kinderen na, welke weezen in leven waren 14 Febr. 1706.

V. Aendrijs Allen van Riesen, nam den familienaam zijner moeder aan. Vijfde bekende opvolger van „de Riesen”, van ± 1730 tot ± '3B. geb. omstr. 1680. eigenerfde en stemgerechtigde onder Boyl, koopt o.a. 20 Mei 1710 de helft van de zathe of het huis „Schrappinga” genaamd, onder Oosterwolde. overl. tusschen 1738 en '4B, tr. N.N. na 20 Mei 1710.

Uit dit huwelijk: volgorde onbekend:

1. Alle Andries, volgt VI.

2. Jan Andries, volgt VI bis

3. Willem Andries. volgt VI ter.

4. Andriesie Andries van Riesen geb. vóór 1729, tr. Noordwolde-Boyl 3 Mei 1744, Wijbe Nienhuis of Nijenhuis, geb. omstr. 1720, stellink (= dorpsrechter) op den Idzerd (ter Idserd) een buurtschap, ontvanger ald. 10 Oct. 1752, vermeld als dorpsontvanger en collecteur 14 Oct. 1782, eigenerfde, overl. na 1782. 5. Verm. Andries van Riesen vermeld als collecteur (= ontvanger) van Slijkenburg in 1766 en 1782, 31 Mei (zie O. 14 f° 534, 541).

VI. Alle Andries van Riesen, geb. vóór 1729 op ~de Rijsen” in 1744 schoolmeester te Zuidveen tot 1748 van 1748 tot 1783 ~gesworen clercq ter Secretarie te Wolvega”, tr. Hendrikjen Abels.

Uit dit huwelijk werd door mij een kind gevonden:

1. Jan Alles van Riesen, ged. Wolvega 9 Aug. 1750, overl. jong.

VI bis. Jan Andries van Riesen, geb. omstr. 1720, 6e bekende opvolger na doode zijns vaders op „de Riesen” verm. reeds in 1741, zeker eind '42. stelling of stellink (= dorpsrechter) van Boyl in 1744, '46 en '49, vertrok tusschen 5 Apr. 1750 en 22 Nov. 1752 naar Noordwolde, stelling ald. in 1755, overl. na 23 Mrt. 1761, tr. Noordwolde-Boyl 3 Juni 1742 Annigjen Hendrix, geb. ± 1720.

Uit dit huwelijk:

1. Deekjen Jans van Riesen,. geb. ~in de Rijsen” (vóór het huwelijk) 17 Mrt. 1741, ged. Noordwolde-Boyl (na het huwelijk) 24 Mrt. 1743, tr. 'Wolvega 29 Juni 1783, Klaas Joekes Ste(a)rkenburg, vermeld van Wolvega, doch is zijn doop ald. niet gevonden, verm. was hij landbouwer.

